Valiokunnan lausunto YmVL 15/2017 vp– VNS 4/2017 vp

Ympäristövaliokunta

Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2018—2021

Valtiovarainvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2018—2021 (VNS 4/2017 vp): Asia on saapunut ympäristövaliokuntaan mahdollisen lausunnon antamista varten valtiovarainvaliokunnalle. Määräaika: 24.5.2017.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:
- neuvotteleva virkamies Armi Liinamaa, valtiovarainministeriö
- talouspäällikkö Timo Jaakkola, ympäristöministeriö
- ympäristöneuvos Jarmo Muurman, ympäristöministeriö
- erikoistutkija, asiakaspäällikkö Juha-Matti Katajajuuri, Luonnonvarakeskus
- palvelujohtaja Harri Juvonen, Suomen ympäristökeskus
- suojeluasiantuntija Paloma Hannonen, Suomen luonnonsuojeluliitto ry

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:
- sosiaali- ja terveysministeriö

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Ympäristön- ja luonnonsuojelu

Ympäristöministeriön hallinnonalan määrärahat laskevat kehyskaudella noin 15 miljoonalla eurolla 177 miljoonasta eurosta 162 miljoonaan euroon. Määrärahan lasku on jo edellisessä kehyksessä suunnitellun mukainen, eikä siihen kohdistu uusia leikkauksia. Tason lasku johtuu maakuntauudistukseen liittyvistä siirroista sekä hallinnonalan eräiden ns. kärkihankkeiden rahoituksen loppumisesta suunnitelman mukaisesti vuonna 2018. Myös merentutkimusalus Arandan peruskorjaus valmistuu vuonna 2018, ja määrärahataso laskee siksi 2 miljoonaa euroa. Suunnilleen samansuuruisella summalla rahoitetaan kehyksen ulkopuolisesta asuntorahastosta kohtuuhintaisen asuntotuotannon edistämistä (korkotuet ja avustukset 187 miljoonaa euroa vuonna 2017).Ympäristöministeriön hallinnonalan menokehys on noin 0,3 % kokonaiskehyksestä. Valiokunta koros-

taa, että tähän nähden hallinnonala on huomattavan kustannustehokas ja vaikuttaa monipuolisesti ympäristönsuojelun edistämiseen.

Valiokunta pitää erittäin myönteisenä Etelä-Suomen metsien toimintaohjelman (METSO) rahoituksen nostamista noin 5 miljoonalla eurolla vuodessa. Rahoitus jakautuu osin ympäristöministeriön ja osin maa- ja metsätalousministeriön hallinnonaloille. METSOn toimeenpanoon kohdennetaan vuonna 2018 noin 15 miljoonaa euroa ja noin 13 miljoonaa euroa vuosina 2019—2020. Ohjelman rahoitukseen tehtyjen suurten leikkausten jälkeen ohjelman toteuttamisen aikataulua on jouduttu pidentämään vuodesta 2020 vuoteen 2025, ja nyt hyväksytty lisärahoitus on välttämätön tässä aikataulussa pysymiseksi. Valiokunta korostaa, että ohjelman tulee pidennetylläkin tavoiteaikataululla pysyä tasaisen noin 4 000 hehtaarin vuositoteutuksen mukaisena aikataulussaan. Myöskään määräaikaisesti suojeltujen alueiden pinta-ala ei saisi laskea.

Metsätalous on suomalaisen biotalouden perusta, ja tavoitteena on vahvistaa biotaloutta uusiutuvien luonnonvarojen käyttöä lisäämällä. Kun erityisesti puunkäyttö merkittävästi lisääntyy, on myös metsäluonnon monimuotoisuuden turvaamiseen kiinnitettävä vastaavasti yhä enemmän huomiota ja tuottokyky turvattava pitkällä aikavälillä. Valiokunta korostaa, että vapaaehtoisuuteen perustuvan METSO-toimintamallin jatkuminen on tärkeää, jotta sen kautta saatuja hyötyjä ei menetetä, sillä ohjelma on saavuttanut laajan hyväksynnän ja sen kautta on saavutettu hyviä tuloksia. Myös Nagoyan sopimukseen perustuvat kansallisesti hyväksytyt tavoitteet biodiversiteetin suojelemisesta edellyttävät tulevaisuudessa suojelualueiden määrän lisäämistä erityisesti Etelä-Suomessa. Suojelualueista suurin osa sijaitsee tällä hetkellä Pohjois-Suomessa.

Biotalouden kestävän kasvun edellytyksenä on resurssien tuottokyvyn turvaaminen pitkällä aikavälillä, mikä osaltaan tarkoittaa tehostettuja toimenpiteitä biodiversiteetin säilyttämiseksi. Valiokunta korostaa, että myös tutkimuslaitosten mahdollisuuksia alan tutkimukseen tulisi vahvistaa sekä panostaa luonnonvarojen monimuotoista käyttöä edistävien pitkän aikavälin investointien ja teknologioiden kehittämiseen. Valiokunta toteaa, että tutkimuslaitosten perusrahoitukseen on jouduttu viime vuosina tekemään huomattavia leikkauksia. Siksi onkin erityisen tärkeää, että nyt on päätetty myös lisärahoituksesta huippututkimukseen sekä tutkimuksen laadun ja vaikuttavuuden edistämiseen. Yliopistoista ja tutkimuslaitoksista osaamisen kokoaminen kilpailukykyisiksi lippulaivakeskittymiksi on erittäin kannatettavaa. Valiokunta korostaa, että prosessin valmisteluun tulee kytkeä Suomen Akatemian ohella keskeiset tutkimuslaitokset ja yliopistot.

On myös tärkeää huomata, että lisärahoituksen kohdentaminen vain olemassaoleviin huippuyksiköihin voi jättää sivuun uusien tärkeiden aiheiden tutkimusta, esimerkiksi luonnon ja terveyden välisten yhteyksien ja merkityksen tutkimusta. Luonto vaikuttaa ihmiseen monella tavalla. Luonnon näkeminen ja luonnossa liikkuminen kohentaa mielialaa, rauhoittaa, vähentää stressiä, lisää vastustuskykyä jne. Tutkimusten mukaan viheralueiden määrä ja läheisyys vaikuttavat koettuun ja psyykkiseen hyvinvointiin.

Valiokunta on hyvin tyytyväinen siihen, että Suomeen perustetaan tänä vuonna 40. kansallispuisto Hossaan. Kansallispuistojen määrän ja alueellisen edustavuuden lisääminen on tärkeää niin luonnonsuojelullisista syistä kuin virkistyksen ja matkailun tarpeista lähtien. Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että kansallispuistojen määrän kasvu edellyttää tulevaisuudessa niiden kunnossapitoon osoitettavien määrärahojen tason nostoa. Metsähallituksen selvitysten mukaan kan-

sallispuistoissa kävijöiden rahankäyttö tuo lähialueelle keskimäärin yli 10 euroa jokaista puiston retkeilypalveluihin ja luontokeskuksiin sijoitettua euroa kohti.

Valiokunta pitää hyvänä, että matkailu on nostettu uudeksi kärkihankkeeksi. Työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalalle osoitetaan Matkailu 4.0 -hankkeeseen 8 miljoonaa euroa vuodessa vuosina 2018—2019. Luontomatkailuhankkeen tavoitteena on kehittää digitaalisia palveluja ja tuottaa kansallispuistoja ja muita luontokohteita koskeva matkailumarkkinointiaineisto myös kansainväliseen käyttöön. Valiokunta pitää hanketta erittäin tärkeänä. Suomella on paremmat mahdollisuudet kuin koskaan rakentaa maastamme tunnettu matkailubrändi, mutta mahdollisuuksien toteutuminen edellyttää aineiston keräämistä yhteen ja siten hajanaisen toimijaverkon yhdistämistä verkossa kokonaisuudeksi, jonka avulla on helppo suunnitella ja varata matkakokonaisuus. Lisärahoituksella halutaan varmistaa nykyisen kasvuvauhdin jatkuminen panostamalla matkailumarkkinointiin, matkailuyritysten digiosaamisen parantamiseen sekä tarjonnan ympärivuotisuuden kehittämiseen. Suomi on saanut paljon myönteistä huomiota nousevana matkailumaana, ja vahvuudet ovat erityisesti luonto- ja terveysmatkailussa. Palvelujen verkottaminen erityisesti alueellisiksi kokonaisuuksiksi edistäisi matkailupalvelupakettien syntymistä ja matkailun potentiaali saataisiin viimeinkin hyödynnettyä.

Työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalalla on kiertotalouden investointitukeen varattu 2 miljoonaa euroa ja kasvuekosysteemien kehittämiseen 2 miljoonaa euroa vuosina 2018—2019. Valiokunta pitää lisäpanostusta kannatettavana, sillä kiertotalouden vauhdittamiseksi on tarpeen tukea sekä liiketoimintaekosysteemien kehittämistä ja kasvua, kiertotalouden innovaatioita että viennin edistämistä. Tavoitteena on laatia kiertotalouden tiekartan pohjalta toimintaohjelma. Valiokunta korostaa tarvetta laaja-alaiselle kiertotalousnäkemykselle, jossa erityisesti kiertotalouden uudet, innovatiiviset ratkaisut voivat edistää sivuvirtojen jalostamista korkean lisäarvon tuotteiksi korvaamaan fossiilisia ja muita uusiutumattomia raaka-aineita. Kiertotalouden läpimurrossa tavoitellaan ennen kaikkea ajatusmallin ja toimintatapojen muutosta, ja siksi tarvetta on erityisesti paradigmamuutokselle, ei välttämättä merkittäville investoinneille. Kiertotaloudessa olennaista on erilaisten toimijoiden yhteistyö ja ekosysteemit, joissa esimerkiksi vesialan, maatalous- ja teollisuustoimijat toimivat yhteisissä kokonaisuuksissa. Ravinteiden maaperään sitomisessa on paljon mahdollisuuksia käyttämättä. Esimerkiksi jätelainsäädännön muutoksilla ja valtakunnallisen jätesuunnitelman uusilla tavoitteilla edistetään jäte- ja uusiomarkkinoiden syntyä. Toimenpideohjelman lukuiset hyvät hankkeet edellyttävät kuitenkin huomattavia panostuksia. Ympäristöministeriö avustaa kehyskauden aikana pilottikohteita, jotka edistävät yhdyskuntajätteiden kierrätystä ja jätevesilietteiden hyödyntämistä. Ravinteiden kierrätyksen edistämistä ja Saaristomeren tilan parantamista koskevan ohjelman toiseen vaiheeseen on varattu 4 miljoonaa euroa vuosille 2016—2019 ja lisäksi kehyspäätöksen mukaisesti 1,7 miljoonaa 2016—2018. Hankkeilta edellytetään innovatiivisuutta, konkreettisia vesiensuojeluvaikutuksia ja ravinteiden kierrätyksen tehostamista. Pilaantuneiden maa-alueiden kunnostuksen kokeiluhanke (Clean Soil) pyrkii vauhdittamaan riskienhallinnan ja kunnostukseen liittyvien menetelmien ja toimintatapojen kehittämistä ja alan yritysten mahdollisuuksia kansainväliseen liiketoimintaan.

Lievestuoreen Laajalahden alueen kunnostamisen toisen vaiheen toteuttamiseen osoitetaan miljoona euroa edellyttäen samalla Laukaan kunnalta merkittävää panostusta alueen kunnostamiseen. Valiokunta toteaa, että Lievestuoreen Lipeälammeksi kutsutun jätelammen kunnostus on osoitus ympäristönsuojelun laiminlyönnistä johtuvista pitkäikäisistä ja korkeista kustannuksista.

Haarlan sellusulfiittitehdas pumppasi väkevää keittolipeää vieressä olevalle suolle 1930-luvulta aina 1960-luvun loppuun asti, aluksi myös laillisesti, kun ympäristölainsäädäntöä ei ollut. Aluetta on kunnostettu useaan otteeseen, mutta siinä ei ole onnistuttu ja myrkkyjä on kulkeutunut edelleen lähialueen vesistöihin. Lampi on nyt tyhjä, mutta kunnostustöiden toinen vaihe vaatii edelleen huomattavaa rahoitusta.

TEKESin myöntämisvaltuuksiin on tehty 42 miljoonan euron tasokorotus vuosille 2018 ja 2019. Valiokunta pitää hyvänä, että lisävaltuudet kohdennetaan osaltaan kestäviin ja innovatiivisiin hankintoihin. Tavoitteena on, että julkisia hankintoja voitaisiin käyttää strategisemmin ja vaikuttavammin edistäen niin kiertotaloutta kuin energia- ja ilmastotavoitteita. Innovatiivisten kestävien hankintojen lisäämiseksi perustetaan verkostomainen osaamiskeskus keväällä 2018 ja pilotoidaan Green deal -mallia kestävien hankintojen edistämiseksi. Valiokunta tukee näitä tavoitteita. Kestävien hankintojen edistämiseksi on valtioneuvoston periaatepäätöksin pyritty tiedon ja osaamisen parantamiseen, mutta tuloksia ei ole saatu mittavassa määrin aikaan. Projektiluonteisia hankkeita on, mutta toiminnasta puuttuu systemaattisuus. Valiokunta katsoo, että julkisten hankintojen potentiaali kysynnän luomisessa kestäville ja innovatiivisille ratkaisuille on merkittävä, erityisen keskeinen liikenteessä, energiajärjestelmissä ja jätehuollossa, joissa julkisten hankintojen rooli on huomattava.

Puurakentamisen edistäminen osana energia- ja ilmastostrategian toimeenpanoa on kannatettavaa, ja se voi luoda samalla uusia vientimahdollisuuksia. Olennainen ilmastotavoitteiden kannalta on myös kestävän kaupunkikehityksen ohjelman käynnistäminen. Ohjelmalla tuetaan kaupunkien omaa toimintaa pyrkiä vähähiilisyyteen, resurssitehokkuuteen ja älypalvelujen kehittämiseen. Valiokunta pitää tavoitteita erittäin hyvinä todeten, että ohjelmalle ei kuitenkaan varsinaisesti ole rahoitusta.

Valiokunta kannustaa lopuksi ympäristöhallinnon ja ympäristöön liittyvien kustannusten ja hyötyjen kokonaisvaltaiseen arviointiin. Ympäristölle haitalliset tuet on nähty yhdeksi ongelmaksi pyrittäessä rakenteelliseen muutokseen kohti vähähiilistä ja resurssitehokasta yhteiskuntaa.

Ympäristöministeriö on vuonna 2013 julkaissut selvityksen mahdollisesti ympäristölle haitallisista tuista. Selvityksessä arvioidaan mahdollisesti haitallisia tukia erikseen, mutta todetaan samalla, että haitallisten ympäristövaikutusten ohella myös tuen sosiaaliset ja taloudelliset hyödyt tulee ottaa huomioon muutosvaihtoehtoja pohdittaessa. Vaikka hyödyt ja haitat tunnettaisiin, on niiden yhteismitallistaminen vaikeaa. Lisäksi osa tuista liittyy eurooppalaiseen rahoitusjärjestelmään, kuten maataloustuki, jota koskevat muutokset eivät kansallisesti ole mahdollisia. Valiokunta katsoo, että ympäristölle haitallisten tukien uudelleen suuntaaminen voisi tukea osaltaan laajempaa tavoitetta edistää ekologisesti kestävää kasvua ja työllisyyttä. Haitallisten tukien karsiminen kannustaa investoimaan vähäpäästöisiin, resurssitehokkaisiin tuotantomenetelmiin ja liikkumismuotoihin sekä edistää yhteiskunnan rakennemuutosta. Selvityksiä tukien painopisteen siirtämiseksi uudistaviin tukiin tulisi jatkaa.

Kohtuuhintaisen asumisen edistäminen

Hallituksen tavoitteena on lisätä asuntorakentamista, jotta asuntojen kysyntään voidaan paremmin vastata. Valiokunta pitää tavoitetta keskeisenä kohtuuhintaisen asuntotarjonnan lisäämisek-

si. Asuntotarjonnan lisäämisen ohella toinen keskeinen pitkän aikavälin tavoite erityisesti kaupunkiseutujen asuntopolitiikassa on asumisen, maankäytön ja liikenteen integroiminen yhdeksi kokonaisuudeksi, mikä mahdollistaa toimivan yhdyskuntarakenteen ja vähähiilisen tulevaisuuden.

Erityisryhmien investointiavustuksiin ohjataan 110 miljoonaa euroa valtion asuntorahastosta vuosina 2018—2019 ja 125 miljoonaa euroa vuosina 2020—2021. Lisäksi ikääntyneiden kotona asumista ja hissien jälkiasennuksia tuetaan 20,5 miljoonan euron korjausavustusvaltuuden lisäksi enintään 15 miljoonaa vuodessa vuosina 2018—2019, yhteensä 35,5 miljoonaa euroa. Käynnistysavustusvaltuus säilyy 20 miljoonan euron vuositasolla kohtuuhintaiseen asuntorakentamiseen Helsingin seudun MAL-sopimuksen toteuttamiseksi. MAL-sopimusten kunnallistekniikka-avustuksia myönnetään asuntorahastosta 15 miljoonaa euroa vuosittain kasvuseutujen tontti- ja asuntotuotannon lisäämiseksi. Valiokunta pitää MAL-järjestelmää kohtuullisen hyvänä ja katsoo, että sillä on ollut ja on merkitystä erityisesti vuokra-asuntorakentamisen vauhdittuneeseen kasvuun.

Asumistuen indeksi on päätetty muuttaa vuokraindeksistä elinkustannusindeksiksi asumistukimenojen kasvun hillitsemiseksi. Samasta syystä asumistukeen myös palautetaan neliövuokrakohtainen katto. Muutoksen arvioidaan vähentävän asumistukimenoja 30 miljoonalla eurolla, mutta lisäävän toimeentulotukimenoja 17 miljoonalla eurolla, jolloin säästöksi arvioidaan 13 miljoonaa euroa. Nettosäästö on tarkoitus kohdentaa ylivelkaantuneiden aseman kohentamiseen. Muutoksen toteutustavan yksityiskohdat ovat avoinna. Muutokset on tarkoitettu tulemaan voimaan vuoden 2018 alusta. Valiokunta pitää tärkeänä, että muutoksen vaikutuksia erityisesti alueiden väliseen segregaatio- eli eriarvoistumiskehitykseen sekä perheiden välisiin toimeentuloeroihin seurataan.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Ympäristövaliokunta esittää,

että valtiovararainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 23.5.2017

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Satu Hassi vihr
varapuheenjohtaja Silvia Modig vas
jäsen Tiina Elovaara ps
jäsen Petri Honkonen kesk
jäsen Susanna Huovinen sd
jäsen Pauli Kiuru kok
jäsen Hanna Kosonen kesk
jäsen Rami Lehto ps

jäsen Eeva-Maria Maijala kesk
jäsen Sari Multala kok
jäsen Riitta Myller sd
jäsen Martti Mölsä ps
jäsen Katja Taimela sd
jäsen Ari Torniainen kesk

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marja Ekroos